

ks. Tomasz Jakubiak

Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie Sekcja św. Jana Chrzyciela

Diakon świadkiem urzędowym zawarcia małżeństwa w zwykłych warunkach według prawa obowiązującego od promulgacji Kodeksu z 1983 roku

Wstęp

Możliwość asystowania diakonów przy zawarciu związku małżeńskiego zawdzięczamy ojcom Soboru Watykańskiego II. W 29 numerze konstytucji *Lumen Gentium* zamieścili normę, zgodnie z którą zadaniem diakona jest między innymi, stosownie do tego, co mu wyznaczyła kompetentna władza, asystowanie i błogosławienie w imieniu Kościoła związków małżeńskich¹. Przywołany przepis konstytucji położył fundament pod odnowione spojrzenie Kościoła na diakonat. Wprawdzie był wyjątkowo zdawkowy, ale na jego doprecyzowanie nie trzeba było długo czekać.

Półtora roku od podpisania na Soborze Watykańskim II Konstytucji dogmatycznej o Kościele zostało ogłoszone motu proprio *Sacrum diaconatus ordinem*. Papież Paweł VI, ustalając normy ogólne dla przywróconego w Kościele stałego diakonatu w numerze V.22.4 ustanowił: „Zgodnie ze wspomnianą Konstytucją Soboru Watykańskiego II (*Lumen Gentium* – przyp. własny), do diakona należy, o ile zleci

---

¹ *Diaconi est, prout ei a competenti auctoritate assignatum fuerit, (...) matrimonio Ecclesiae nomine adistere et benedicere.* – Por. SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, *Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen Gentium*, n. 29, 21 XI 1964, AAS 57 (1965), s. 36; tekst polski w: *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 1967, s. 135-136.

mu to ordynariusz miejsca – tam, gdzie nie ma kapłana – asystowanie i błogosławienie małżeństwa w imieniu Kościoła na podstawie delegacji biskupa lub proboszcza, z zachowaniem innych wymogów nakazanych w Kodeksie prawa kanonicznego (kan. 1095 § 2, 1096 KPK 1917²) oraz z zachowaniem mocy kan. 1098 KPK 1917, gdzie to, co mówi się o kapłanie, należy rozumieć o diakonie”³.

Przepisy konstytucji *Lumen Gentium* oraz motu proprio *Sacrum diaconatus ordinem* – regulujące uprawnienie diakona do asystowania przy zawarciu małżeństwa – stały się podwaliną później ustanawianego prawa w tej materii.

W Polsce – ze względu na „warunki pracy Kościoła w Polsce” – możliwość delegowania diakona została jednak ograniczona. Biskupi obecni na 124 Konferencji Episkopatu Polski – przyjmując „Wskazania Episkopatu Polski w sprawie realizacji M.P. Pawła VI *Matrimonia mixta*” – postanowili nie udzielać diakonom zezwolenia na urzędowe asystowanie przy zawieraniu jakichkolwiek małżeństw⁴. Decyzja podjęta dnia 1 kwietnia 1971 roku miała za podstawę prawną klauzulę zamieszczoną w motu proprio *Sacrum diaconatus ordinem* – „quatenus loci Ordinarius haec ipsa expedienda commiserit” (o ile zleci mu

---

² KPK 1917 skrót od: *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus. Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus. Praefatione, fontium annotatione et Indie analytico-alphabetico ab E.mo Petro Card. Gasparri auctus*, Romae 1936. Tłumaczenie na język polski za: S. BISKUPEKI, *Prawo małżeńskie Kościoła rzymskokatolickiego*, t. 1, Warszawa 1956.

³ *Secundum memoratam Concilii Vaticani II Constitutionem, diaconiest, quatenus loci Ordinarius haec ipsa expedienda commiserit: 4) ubi sacerdos de est, Ecclesiae nomine matrimoniis celebrandis assistere et benedicere ex delegatione episcopi vel parochi, ceteri sservatis, quae in C.I.C. iubentur atque firmo manente can. 1098, ubiquae de sacerdote dicuntur, ea de diacono etiam sunt intellegenda.* – PAULUS VI, Motu proprio *Generales normae de diaconatu permanenti in Ecclesia Latina restituendo feruntur Sacrum diaconatus ordinem*, n. V.22.4, 18 VI 1967, AAS 59 (1967), s. 702; tekst polski w: *Posoborowe prawodawstwo kościelne (dokumenty prawno-liturgiczne)*, zebrał i tł. E. SZTAFROWSKI, tom I, zeszyt 1, Warszawa 1968, n. 492, s. 229.

⁴ Por. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Wskazania Episkopatu Polski w sprawie realizacji M.P. Pawła VI „Matrimonia mixta”*, n. III, 01 IV 1971, *Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie* 6-7/1971, s. 148.

to ordynariusz miejsca) oraz Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen Gentium* – „proutei a competenti auctoritate assignatum fuerit” (stosownie do tego, co mu wyznaczy kompetentna władza). Uchwała została podjęta kolegialnie⁵.

1. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku

Dnia 25 stycznia 1983 roku Jan Paweł II konstytucją apostolską *Sacrae disciplinae leges* ogłosił Kodeks Prawa Kanonicznego dla Kościoła łacińskiego. Obowiązuje on od 27 listopada 1983 roku⁶. Zgodnie z wolą ustawodawcy, wyrażoną w kan. 1108 § 1 i 1111 § 1 KPK 1983, diakon może asystować przy zawieraniu małżeństw na takich samych zasadach jak każdy inny kapłan. Kodeks nie zawierał żadnych dodatkowych warunków – tak jak to było we wcześniej ogłoszonych ustawach prawa powszechnego – od których spełnienia uzależniona była możliwość udzielenia delegacji diakonowi do asystowania przy zawarciu małżeństwa. Wcześniej, jak zauważa Żurowski, prawodawca

---

⁵ Por. STEFAN CARDINALIS WYSZYŃSKI, *Declaratio. Wyjaśnienie w sprawie nie udzielania w Polsce prawa asystowania diakonom przy zawieraniu małżeństw*, 11 III 1972, N. 792/72/P, Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie 6/1972, s. 146: *Cum dubia a quibusdam Nobis in lataessentquo ad habilitatem diaconorum ad adssistendum matrimoniis, praesentibus ad memoriam revocamus, Conferentiam Episcopatus Poloniae die 1 aprilis 1971, de matrimoniis mixtise dicendo, decrevisse: „Episcopi Poloniae, attendentes circumstantias in quibus Ecclesia in Poloniae versatur, statuuntlieentiam ad adssistendum, nomine Ecclesiae, quibus libet matrimoniis concedendam diaconis non esse” et declaramus, animadvertentes clausulam Motu proprio „Sacrum Diaconatus ordinem”, de die 18 iunii 1967, datam „quatenus loci Ordinarius haecipsa expedienda commiserit” (V) atque Constitutionis „Lumen gentium” 29: „proutei a competenti auctoritate assignatum fuerit” – munus adssistendi matrimoniis rite ac collegialiter in Polonia diaconis denegatum fuisse in memorato Conferentiae Episcopalis documento ac permanere; servatis ceteris de iure servandis. Więcej na temat informacji zawartych we wprowadzeniu można przeczytać w: T. JAKUBIAK, *Początki prawa regulującego możliwość asystowania diakona przy zawarciu małżeństwa w zwykłych warunkach*, *Studia Bobolanum* 3/2015, s. 171-187.*

⁶ Por. IOANNES PAULUS II, *Constitutio Apostolica Sacrae disciplinae leges*, 25 I 1983, AAS 75II(1983), s. VII.XIV; T. PAWLUK, *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II. Zagadnienia wstępne i normy ogólne*, t. I, Olsztyn 2002, s. 110.

w motu proprio *Sacrum diaconatus ordinem*, n.V.22.4, zamieścił normę, zgodnie z którą diakon był upoważniony do bycia świadkiem urzędowym zawarcia małżeństwa, jeśli otrzymał od ordynariusza przynajmniej ogólne zezwolenie na wykonywanie nowych uprawnień i delegację do określonego małżeństwa, zgodnie z wymogami przepisów prawa kanonicznego⁷. Jak zauważa Beal, restrykcyjne ograniczenia kodeksu z 1917 roku dotyczące delegowania władzy potrzebnej do asystowania przy zawarciu małżeństwa – zostały abrogowane wraz z wejściem w życie norm kan. 1111 KPK 1983⁸.

Zdaniem Navarro-Valls, kan. 1111 zezwala na udzielenie delegacji jakiegokolwiek kapłanowi lub diakonowi, któremu nie wymierzono lub deklarowano ekskomuniki, interdyktu, suspensy⁹. Gajda do duchownych, którym nie należy udzielać delegacji, zalicza również tych, co do których wyjaśniono, że zaciągnęli kary¹⁰.

W odróżnieniu od poprzednio obowiązującego prawa, zniesiona została rezerwacja ogólnej delegacji do asystowania przy zawarciu małżeństwa jedynie dla wikariuszy parafialnych (dokładnie – wikariuszy współpracowników). Ordynariusz miejsca i proboszcz mogą władzę delegować zarówno kapłanowi, jak i diakonowi, choć należy pamiętać, że delegacja jest możliwa jedynie w granicach terytorium delegującego. Oznacza to, że na terenie diecezji lub jednostki z nią zrównanej deleguje ordynariusz miejsca, zaś na terenie parafii deleguje proboszcz (lub ordynariusz miejsca)¹¹. Ponadto, zgodnie z kan. 137 § 3 KPK 1983, diakon mający władzę delegowaną do ogółu spraw od

---

⁷ Por. M. A. ŻUROWSKI, *Kanoniczne prawo małżeńskie okresu posoborowego*, Katowice 1976, s. 312.

⁸ Por. J. P. BEAL, *The form of the celebration of marriage*, w: *New Commentary on the Code of Canon Law*, ed. J. P. BEAL, J. A. CORIDEN, T. J. GREEN, New York 2000, s. 1331.

⁹ Por. R. NAVARRO-VALLS, *The Form of the Celebration of Marriage*, w: *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, ed. Á. MARZOA, J. MIRAS, R. RODRÍGUEZ-OCAÑA, English language ed. E. CAPARROS, P. LAGGES, Vol. III/2, Montreal Chicago 2004, s. 1461.

¹⁰ Por. M. GAJDA, *Prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego*, Tarnów 2005, s. 172.

¹¹ Por. W. GÓRALSKI, *Kościelne prawo małżeńskie*, Warszawa 2006, s. 229.236.

tego, kto posiada władzę zwyczajną (tzn. proboszcza, ordynariusza miejsca), może ją subdelegować innemu duchownemu do poszczególnego przypadku (por. kan. 132 § 1, 137 KPK 1983)¹².

2. Instrukcje Konferencji Episkopatu Polski z 1987 roku i 1989 roku

Cztery lata po ogłoszeniu Kodeksu dla Kościoła łacińskiego przez papieża Jana Pawła II Episkopat Polski ogłosił „Instrukcję w sprawie duszpasterstwa małżeństw o różnej przynależności kościelnej”¹³. W odróżnieniu od „Wskazania Episkopatu Polski w sprawie realizacji mp. Pawła VI *Matrimonia mixta* z 1971 roku – instrukcja nie zawierała odniesienia do postanowienia podjętego przez biskupów na 124 zebraniu Konferencji Episkopatu o nieudzielaniu delegacji diakonom do asystowania przy zawarciu małżeństwa¹⁴.

Kolejna „Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim” z 1989 roku pośrednio odnosiła się do możliwości delegowania diakonów do asystowania przy zawieraniu małżeństw¹⁵. W n. 89 przywołanego dokumentu, poświęconym małżeństwom mieszanym, biskupi zaznaczyli, że powinno zostać ono zawarte według odpowiednio dobranej formy mieszczącej się w odnowionym obrzędzie zawierania małżeństwa. Dodali również, że zabrania się zawierania małżeństw przed kapłanem lub diakonem

---

¹² Por. tamże, s. 238; M. A. ŻUROWSKI, *Kanoniczne...*, dz. cyt., s. 305; PONTIFICIA COMMISSIO AD CODICIS CANONES AUTHENTICE INTERPRETANDOS, *Responsa ad proposita dubia*, n. IV *De subdelegatione assistendi matrimoniis*, 28 XII 1928, AAS 20 (1928), s. 61-62.

¹³ Por. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Instrukcja Episkopatu Polski w sprawie duszpasterstwa małżeństw o różnej przynależności kościelnej*, p. IV.8, 14 III 1987, w: *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1966-1998*, opr. Cz. KRAKOWIAK, L. ADAMOWICZ, Lublin 1999, s. 202.

¹⁴ Por. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Wskazania...*, dz. cyt., n. III, s. 148.

¹⁵ Por. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim*, 13 XII 1989, w: *Dokumenty...*, dz. cyt., s. 123-169.

i ministrem niekatolickim w ten sposób, że każdy wykonuje swój obrzęd. W ten sposób biskupi polscy odnosili się do kan. 1127 § 3 KPK 1983, który zawierał zakaz zawarcia małżeństwa w taki sposób, że asystujący szafarz katolicki i szafarz niekatolicki stosują równocześnie własny obrzęd, pytając strony o wyrażenie zgody. Nie dodali żadnych innych warunków, które muszą zostać spełnione, aby diakon mógł być świadkiem urzędowym.

3. Obrzędy święceń diakona, prezbitera i biskupa

Rok 1989 przyniósł Kościołowi łacińskiemu drugie wydanie „Obrzędów święceń diakona, prezbitera i biskupa”. Wpływ na to wydanie miało doświadczenie płynące z odnowienia liturgii. Wydanie uzupełniono wprowadzeniem, które miało jasno przedstawiać naukę o sakramencie święceń. Zostało zatwierdzone przez Papieża Jana Pawła II i ogłoszone przez Kongregację Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów dnia 29 czerwca 1989 roku¹⁶. Ukazało się drukiem w 1990 roku. Tłumaczenie polskie obrzędu zostało zatwierdzone przez Stolicę Apostolską 12 stycznia 1998 roku¹⁷. W „Obrzędzie święceń diakona, prezbitera i biskupa”, przy okazji ukazania znaczenia święceń diakona we „Wprowadzeniu teologicznym i pastoralnym”, wiernie został zacytowany fragment konstytucji *Lumen Gentium* n. 29, według którego: „zadaniem diakona, stosownie do tego, co mu wyznaczy kompetentna władza, jest (...) asystowanie i błogosławienie w imieniu Kościoła związku małżeńskiemu”¹⁸. Mimo promulgacji

---

¹⁶ Por. KONGREGACJA KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW, *Dekret*, 29 VI 1989, Prot. CD 145/89, w: *Pontyfikał Rzymski odnowiony zgodnie z postanowieniem Świętego Soboru Powszechnego Watykańskiego II wydany z upoważnienia papieża Pawła VI poprawiony staraniem papieża Jana Pawła II. Obrzędy święceń biskupa, prezbiterów i diakonów*, drugie wydanie wzorcowe, Katowice 1999, s. 5 (dalej jako: *Obrzędy święceń biskupa, prezbiterów i diakonów*).

¹⁷ Por. CONGREGATIO DE CULTU DIVINO ET DISCIPLINA SACRAMENTORUM, *Poloniae*, 12 I 1998, Prot. 238/96/L, w: *Obrzędy święceń biskupa, prezbiterów i diakonów*, s. 4.

¹⁸ Por. *Obrzędy święceń biskupa, prezbiterów i diakonów*, n. 174, s. 118.

nowego Kodeksu Kościoła łacińskiego, w nowym rytuale nie została zmieniona treść homilii. Tak jak w rytuale z 1968 roku, pouczenie odpowiadało normie 29 konstytucji o Kościele. Czytamy w nim między innymi, że diakoni „na polecenie biskupa będą mogli (...) asystować przy zawieraniu związków małżeńskich oraz je błogosławić”¹⁹. Biorąc pod uwagę tekst homilii (a dokładnie kontekst) oraz posoborowy rozwój terminologii określającej uprawnienia biskupów, można wysunąć tezę, że owymi biskupami „polecającymi” diakonom asystowanie są „biskupi diecezjalni”²⁰. Pouczenie odwołuje się do zasady wyrażonej w n. 15 „Dekretu o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele”, zgodnie z którą: „Biskupi cieszą się (...) pełnią sakramentu kapłaństwa i od nich są zależni w wykonywaniu swej władzy zarówno kapłani (...) i diakoni, którzy wyświęceni na ten urząd służą ludowi Bożemu w łączności z biskupem oraz gronem jego kapłanów”. Do niej nawiązał również prawodawca w kan. 835 § 1 KPK 1983: biskupi są głównymi szafarzami Bożych tajemnic oraz moderatorami, promotorami i stróżami życia liturgicznego w powierzonym sobie Kościele. Pouczenie jako obrzęd nie należy do przepisów liturgicznych, a zatem nie wpływa na zmiany prawa kodeksowego i liturgicznego pozakodeksowego²¹.

Norma zawarta w p. 174 obrzędów – wspominająca o wyznaczeniu diakona przez kompetentną władzę – nie stoi w sprzeczności z kan. 1108 § 1 i 1111 § 1 KPK 1983, gdyż ową kompetentną władzą może być proboszcz i ordynariusz miejsca – delegujący diakonowi *facultas* potrzebne do ważnego asystowania przy zawarciu małżeństwa.

---

¹⁹ Tamże, n.199, s. 124.

²⁰ Por. SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, Decretum de pastorali Episcoporum munere in Ecclesia Christus Dominus, n. 15, 28 X 1965, AAS 58(1966), s. 683; tekst polski w: *Konstytucje...*, dz. cyt., s. 242; PAULUS VI, Motu proprio Normae Episcopi simpertuntur ad facultatem dispensandi spectantes *De Episcoporum muneribus*, n. III, 15 VI 1966, AAS 58 (1966), s. 468-469.

²¹ Por. G. DZIERŻON, *Relacja prawa liturgicznego do Kodeksu*, w: *Finis legis Christus*. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu profesorowi Wojciechowi Góralskiemu z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin, t. 1, Warszawa 2009, s. 357.

Biorąc pod uwagę fakt odwołania się w rytuale do starego prawa, nasuwa się zatem pytanie: w jakim duchu należy interpretować normy Kodeksu Jana Pawła II o możliwości delegowania diakona do tego, żeby był świadkiem urzędowym zawarcia małżeństwa? Pomocne w odpowiedzi na to pytanie będzie odwołanie do dalszych dokumentów Stolicy Apostolskiej dotyczących bezpośrednio i pośrednio rozważanego zagadnienia.

4. Ordo Celebrandi Matrimonium z 1990 roku

Po promulgacji Kodeksu prawa Kościoła łacińskiego przez Jana Pawła II wynikła konieczność wprowadzenia zmian w *Ordo Celebrandi Matrimonium* z 1969 roku. W drugim wzorcowym wydaniu dodano obszerniejsze wprowadzenie. Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, ogłaszając je 19 marca 1990 roku, działała na podstawie specjalnego upoważnienia Jana Pawła II (*de speciali mandato Summi Pontificis Ioannis Pauli II*)²². Polskie tłumaczenie obrzędów zostało potwierdzone przez Kongregację Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów dnia 4 maja 1993 roku, działającą na podstawie upoważnienia otrzymanego od papieża Jana Pawła II (*vigore facultatum hic Congregationi a Summo Pontifice Ioanne Paulo II tributatarum*). Dekret dykasterii zawierał sformułowanie: *Contrariis qui bus libet minime obstantibus*²³. Zgodnie z punktem 24 „Wprowadzenia teologicznego i pastoralnego” do wydania trzeciego polskojęzycznego niniejszych obrzędów, opracowanego według drugiego wydania

---

²² POR. CONGREGATIO DE CULTU DIVINO ET DISCIPLINA SACRAMENTORUM, *Decretum*, 19 III 1990, Prot. N. CD 1068/89, w: *Rituale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II Renovatum Auctoritate Pauli PP. VI Editum Ioannis Pauli PP. II Cura Recognitum. Ordo Celebrandi Matrimonium*, Editio typica altera, Typis Vaticanis 1991, Libreria Editrice Vaticana 2008 [dalej jako: *Ordo Celebrandi Matrimonium* 1991 (2008)].

²³ POR. CONGREGATIO DE CULTU DIVINO ET DISCIPLINA SACRAMENTORUM, *Dioecesium Poloniae*, 04 IV 1993, Prot. CD 1255/92, w: *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1996, s. 7 (dalej jako: *Obrzędy* 1996).

wzorcowego – będącego dokładnym tłumaczeniem tekstu łacińskiego – „diakon, który otrzymał upoważnienie od proboszcza lub od miejscowego ordynariusza, może przewodniczyć sprawowaniu sakramentu małżeństwa, nie wykluczając błogosławienia małżonków”²⁴. W numerze tym – co należy podkreślić – umieszczono odniesienie do kan. 1111 KPK 1983, a nie starego prawa, wspominającego o potrzebie uzyskania dodatkowo zgody ordynariusza na wypełnianie posługi. Punkt ten nie zawierał klauzuli, że diakon może wykonywać posługę jedynie pod nieobecność kapłana. W tłumaczeniu polskim obrzędów z 1996 roku nie nawiązano w żaden sposób do zastrzeżenia uczynionego w n. 59 polskiego tłumaczenia obrzędu z 1974 roku, w którym przywołana została decyzja Konferencji Biskupów Polski o nie delegowaniu diakonów do asystowania przy zawieraniu małżeństw²⁵.

Rubryki rozdział I – opisujący „Obrzęd zawarcia małżeństwa w czasie Mszy” (zarówno wydania typicznego z 1991 roku, jak i polskiego tłumaczenia z 1996 roku) – podobnie, jak to było w poprzednich wydaniach obrzędu z 1968 roku i 1971 roku, przewidują przewodniczenie liturgii przez „kapłana” (*sacerdos*).

W rozdziale II – regulującym *Obrzęd sakramentu małżeństwa poza Mszą* – w n. 81 zaznaczono, że: „gdy nie można odprawić Mszy lub okoliczności przemawiają za jej opuszczeniem, używa się obrzędów tutaj opisanych (tzn. w II rozdziale – przypis własny)”. Prowadawca wyraźnie zaznaczył – nie podając przy tym żadnych dodatkowych ograniczeń czy też warunków – że obrzęd ten może sprawować także diakon: *Quando Missa ex necessitate vel pro opportunitate non celebratur, ordo hic descriptus adhibetur, etiam a diacono*²⁶. Punkt 81 zawierał odniesienie do wcześniej przywołanego punktu 24 „Wprowadzenia teologicznego i pastoralnego”. W całym II rozdziale przewodniczący

---

²⁴ *Etiam ad diaconum pertinet, facultate a parcho vel ab Ordinario loci accepta, celebratione Sacramenti praesidere, benedictione nuptiali haud exclusa. – Ordo Celebrandi Matrimonium 1991 (2008), n. 24, s. 6.*

²⁵ Por. *Obrzędy 1974*, n. 59, s. 30.

²⁶ *Ordo Celebrandi Matrimonium 1991 (2008), n. 79.*

liturgii określony jest terminem „celebrans” (*minister*), a nie, jak w I rozdziale, „kapłan” (*sacerdos*).

W rozdziale III, zatytułowanym „Obrzęd zawarcia małżeństwa między osobą należącą do Kościoła katolickiego i niechrześcijaninem lub katechumenem”, w p. 122 (tekstu polskiego) oraz p. 152 (tekstu łacińskiego) prawodawca zezwolił na sprawowanie tego obrzędu zarówno przez kapłana, jak i diakona, który otrzymał od miejscowego ordynariusza lub proboszcza delegację do asystowania i błogosławienia w imieniu Kościoła zawierającym małżeństwom. W tekście polskim użyte zostały zamiennie terminy „kapłan lub diakon” oraz „celebrans”. W tekście łacińskim rozdziału III przewodniczącego liturgii prawodawca przeważnie opisuje wyrażeniem *sacerdos vel diaconatus*.

5. *Directorium pro ministerio et vita diaconorum permanentium*

Jednym z ostatnich niezwykle ważnych dokumentów wydanych przez Stolicę Apostolską, dotyczących stałego diakonatu, jest *Directorium pro ministerio et vita diaconorum permanentium* Kongregacji ds. Duchowieństwa²⁷. *Directorium*, jak zauważa Kongregacja Edukacji Katolickiej oraz Kongregacja ds. Duchowieństwa we „Wspólnym oświadczeniu”, w części określającej wykonanie powszechnych norm Kościoła należy traktować jako ogólny dekret wykonawczy²⁸. Stwierdzenie to jest istotne, gdyż normy zapisane w niniejszym dokumencie pozwalają lepiej zinterpretować cel i znaczenie ustaw wydanych przez najwyższego prawodawcę, dotyczących omawianej materii.

Dyrektorium Kongregacji ds. Duchowieństwa z 1998 roku ukazuje szczególną rolę diakona w życiu Kościoła. Zgodnie z przywołanym dokumentem, kongregacja sprzeciwia się ograniczeniu diakonów w wykonywaniu własnej posługi. Według dykasterii, niezmiernie

---

²⁷ Por. CONGREGATIO PRO CLERIS, *Directorium pro ministerio et vita diaconorum permanentium*, 22 II 1998, AAS 91 (1998), s. 879-926 (dalej jako *Directorium*).

²⁸ Por. CONGREGATIO DE INSTITUTIONE CATHOLICA, CONGREGATIO PRO CLERIS, *De diaconatu permanenti. Declaratio Coniuncta*, 22 II 1998, AAS 90 (1998), s. 837.

ważne jest, aby diakoni, stosownie do swoich możliwości, mogli wykonywać w pełni własną posługę w przepowiadaniu Słowa, w liturgii oraz dziełach miłosierdzia, i nie zostali zepchnięci do obowiązków marginalnych i funkcji zastępczych (*Directorium* art. 40). Według kongregacji, do diakona należy również, jeśli otrzyma delegację od proboszcza lub miejscowego ordynariusza, sprawowanie sakramentu małżeństwa poza Mszą św. oraz udzielanie błogosławieństwa ślubnego w imieniu Kościoła (por. *Lumen Gentium* 29, kan. 1108 KPK 1983, *Ordo Celebrandi Matrimonium*, Ed. typical altera 1991, s. 24). Delegacja może być udzielona w formie ogólnej, według przepisanych warunków (por. kan. 1111 KPK 1983), albo może być subdelegowana w sposób przewidziany wyłącznie przez Kodeks Prawa Kanonicznego – por. kan. 137 § 3-4 KPK 1983 (*Directorium* art. 34).

W dyrektorium pominięto jakąkolwiek wzmiankę o tym, że oprócz delegacji diakon powinien uzyskać osobną zgodę ordynariusza miejsca (bądź kompetentnej władzy, bądź biskupa diecezjalnego) na to, by mógł korzystać z delegowanego upoważnienia. Brak takiego zastrzeżenia wskazuje na to, że normy prawa powszechnego zawierające taki wymóg już nie obowiązują w całości albo w części.

6. Wytoczne dotyczące formacji, życia i posługi diakonów stałych w Polsce

Oprócz ustawodawstwa powszechnego interesujący nas przedmiot został uregulowany w „Wytocznych dotyczących formacji, życia i posługi diakonów stałych w Polsce” Konferencji Episkopatu Polski z 2003 roku, zatwierdzonych przez Kongregację ds. Wychowania Katolickiego dn. 22 stycznia 2004 roku na okres sześciu lat²⁹. W odróżnieniu od wcześniej przywołanych dokumentów Episkopatu Polski – wytoczne nie zawierały żadnego wyraźnego ograniczenia przez Episkopat uprawnień diakona do bycia świadkiem urzędowym

---

²⁹ Por. KONGREGACJA DS. WYCHOWANIA KATOLICKIEGO, *Dekret zatwierdzający Ratio formationis diakonów stałych w Polsce*, nr 125/2004/3, 22 I 2004, Anamnesis 38, s. 30-31.

zawarcia małżeństwa. W n. 87 dokumentu z 2003 roku – zatytułowanym „Inkardynacja” – zapisane zostało: „Swoją posługę diakon w każdym przypadku będzie wykonywał pod władzą biskupa w tym wszystkim, co dotyczy duszpasterstwa, sprawowania publicznego kultu Bożego oraz dzieł apostołatu” (*Dyrektorium*, art. 4). Sformułowanie to przypomina normę ogłoszoną w motu proprio *Sacrum diaconatus ordinem – quatenus loci Ordinarius haec ipsa expedienda commiserit* (o ile zleci mu to ordynariusz miejsca) oraz Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen Gentium – prout ei a competenti auctoritate assignatum fuerit*” (stosownie do tego, co mu wyznaczy kompetentna władza). Na sposób interpretowania n. 87, oprócz kontekstu, w którym został on umieszczony – pod tytułem „Inkardynacja” – wskazują kolejne numery dokumentu. W n. 89 – traktującym o „posłuszeństwie” – zaznaczono, że „zakres posłuszeństwa i dyspozycyjności jest określony przez samą posługę diakańską oraz przez to wszystko, co podmiotowo, wprost i bezpośrednio łączy się z tą posługą. Biskup w dekrecie nadania urzędu diakonowi określi jego zadania oraz zakres terytorialny lub personalny, w ramach którego ma on sprawować posługę apostołską” (*Dyrektorium*, art. 8). Z numeru 88 wytycznych Konferencji Episkopatu Polski jasno wynika, że diakoni stali w swoich uprawnieniach nie zostali w jakikolwiek sposób ograniczeni przez ustawodawcę partykularnego, chyba że chodzi o prawo do noszenia stroju duchownego (por. Wytyczne, n. 90).

7. Małżeństwo konkordatowe

Dnia 28 lipca 1993 roku w Warszawie został podpisany między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską Konkordat³⁰. Jego ratyfikacja nastąpiła 23 lutego 1998 roku. Umowa zawarta między dwoma państwami otworzyła drogę katolikom do zawierania małżeństw kanonicznych, wywierających jednocześnie takie same skutki, jakie pociągają za sobą zawarcie małżeństwa zgodnie z prawem polskim.

---

³⁰ Por. *Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r.*, Dz. Ust. 1998, nr 51, poz. 318.

W art. 10 tegoż dokumentu zapisane zostały warunki, które muszą być w tym przypadku spełnione. Są nimi (1) brak między nupturientami przeszkody do zawarcia małżeństwa zgodnie z prawem polskim, (2) złożenie przez nupturientów przy zawieraniu małżeństwa zgodnego oświadczenia woli dotyczącego wywarcia takich skutków i (3) zapisanie faktu zawarcia małżeństwa w aktach stanu cywilnego. Zaświadczenie stanowiące podstawę sporządzenia aktu małżeństwa musi być przekazane do Urzędu Stanu Cywilnego w terminie pięciu dni od jego zawarcia.

Znowelizowany dnia 24 lipca 1998 roku „Kodeks rodzinny i opiekuńczy” w art. 1 § 2 doprecyzował, że małżeństwo, aby wywierało skutki cywilne, musi zostać zawarte zgodnie z prawem wewnętrznym Kościoła, zaś nupturienti w obecności duchownego oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu. Kierownik Urzędu Stanu Cywilnego następnie sporządzi akt małżeństwa. Gdy zostaną spełnione powyższe przesłanki, małżeństwo uważa się za zawarte w chwili złożenia oświadczenia woli w obecności duchownego³¹. Znowelizowana również dnia 24 lipca 1998 roku „Ustawa o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego” w art. 15a.2 uściśla, że jeżeli zostaną spełnione wymagania określone w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, małżeństwo zawarte w formie przewidzianej przez prawo kanoniczne wywiera takie skutki, jak małżeństwo zawarte przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego. Prawodawca dodał ponadto przepis, zgodnie z którym prawo kanoniczne określa osobę duchowną, przed którą składa się oświadczenia o zawarciu małżeństwa³². Przepis ten nie został abrogowany przez ustawodawcę,

---

³¹ Por. *Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, Dz. Ust. 1964, nr 9, poz. 59 (opracowany na podstawie Dz. U. z 2012 r. poz. 788); *Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o zmianie ustaw – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks postępowania cywilnego, Prawo o aktach stanu cywilnego, ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw*, art. 1, Dz. Ust. 1998, nr 117, poz. 757.

³² Por. *Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, art. 15a, ust. 3, pkt 2, Dz. Ust. 1989, nr 29, poz. 154; *Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o zmianie ustaw...*, dz. cyt., art. 6.

przy okazji prac Sejmu nad *Ustawą z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego*³³.

Dnia 4 listopada 1998 roku Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji sporządził wykaz stanowisk, których zajmowanie upoważnia do sporządzenia „Zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa zawartego w sposób określony w art. 1 § 2 i 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego”³⁴. Zgodnie z nim w Kościele katolickim dokument ten mogą sporządzić: ordynariusz miejsca, proboszcz, administrator parafii, wikariusz w zastępstwie proboszcza, duchowny w zastępstwie proboszcza³⁵. Późniejsze „Obwieszczenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 14 marca 2004 roku”³⁶ oraz 21 lutego 2008 roku³⁷ nie wprowadziły żadnych interesujących nas zmian w zamieszczonym powyżej wykazie stanowisk. Ustawodawca w znowelizowanym dnia 24 lipca 1998 roku „Prawie o aktach stanu cywilnego” art. 27 ust. 2, stwierdził ponadto, że: „Osoba zajmująca jedno z tych stanowisk jest duchownym w rozumieniu przepisów o zawarciu małżeństwa”³⁸. Przywołany przepis

³³ Por. *Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego*, Dz. U. 2014, poz. 1741.

³⁴ Por. *Obwieszczenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 listopada 1998 r. w sprawie ogłoszenia wykazu stanowisk, których zajmowanie upoważnia do sporządzenia zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa zawartego w sposób określony w art. 1 § 2 i 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, Monitor Polski Nr 40, poz. 554, wraz z Załącznikiem.

³⁵ Por. Tamże.

³⁶ Por. *Obwieszczenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 14 marca 2004 r. w sprawie ogłoszenia wykazu stanowisk, których zajmowanie upoważnia do sporządzenia zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa zawartego w sposób określony w art. 1 § 2 i 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, Monitor Polski 2004 r., Nr 22, poz. 392, wraz z Załącznikiem.

³⁷ Por. *Obwieszczenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 lutego 2008 r. w sprawie ogłoszenia wykazu stanowisk, których zajmowanie upoważnia do sporządzenia zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa zawartego w sposób określony w art. 1 § 2 i 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, Monitor Polski 2008 r., Nr 18, poz. 191, wraz z Załącznikiem.

³⁸ *Ustawa z dnia 29 września 1986 r. Prawo o aktach stanu cywilnego*, art. 27 ust. 2, Dz. U. Nr 36, poz. 180. (tekst jednolity: Dz.U. z 2004 r. Nr 161, poz. 1688,

art. 27 ust. 2 został derogowany dnia 28 listopada 2014 roku, o czym będzie w dalszej części artykułu³⁹.

W październiku 1998 roku, Konferencja Episkopatu Polski wydała „Instrukcję dla księży dotyczącą małżeństw konkordatowych”⁴⁰. Jak sama nazwa wskazuje, stanowiła ona pomoc dla duszpasterzy w związku z możliwością zawierania w Polsce małżeństw konkordatowych⁴¹. Instrukcja rozróżniała pomiędzy duchownymi, przed którymi strony mogą zawrzeć małżeństwo konkordatowe (por. n. 18 a, b), a duchownym odpowiedzialnym za przesłanie „Zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa zawartego w sposób określony w art. 1 § 2 i 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego” urzędowi stanu cywilnego (por. n. 18 d). Do obowiązków duchownego, wobec którego nupturienci zawierają małżeństwo konkordatowe, należało zatroszczenie się o sporządzenie „Zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa...”, czyli o wypełnienie formularza znajdującego się na drugiej stronie „Zaświadczenia stwierdzającego brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa” – otrzymanego z urzędu stanu cywilnego – na którym ów duchowny również składał swój podpis. W odróżnieniu od norm zapisanych w obwieszczeniu ministra z dnia 4 lipca 1998 roku, instrukcja ograniczała rolę: ordynariusza miejsca, proboszcza, administratora parafii, wikariusza w zastępstwie proboszcza, duchownego w zastępstwie proboszcza, do podpisania „Zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa...” i przesłania go do Urzędu Stanu Cywilnego, podczas gdy w obwieszczeniu ministra duchowni ci byli upoważnieni do sporządzenia wspomnianego zaświadczenia. Instrukcja Episkopatu Polski nawiązywała do normy

---

z 2007 r. Nr 21, poz. 125, Nr 181, poz. 1287, z 2008 r. Nr 182, poz. 1121, Nr 195, poz. 1198, Nr 220, poz. 1431, Nr 234, poz. 1571); *Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o zmianie ustaw...*, dz. cyt., art. 3.

³⁹ Por. *Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach...*, dz. cyt.

⁴⁰ Por. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Instrukcja dla księży dotycząca małżeństw konkordatowych*, 22 X 1998, w: *Dokumenty...*, dz. cyt., s. 174-175.

⁴¹ Por. *Konkordat między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską*, 23 II 1998, AAS 90 (1998), s. 310-329.

zapisanej art. 8 § 1-2 „Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego”, zgodnie z którą zaświadczenie stwierdzające, że oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński sporządza ten duchowny, przed którym małżeństwo zostało zawarte.

Zgodnie z instrukcją z 1998 roku, duchowni asystujący przy zawieraniu małżeństwa konkordatowego na podstawie delegacji – po tym jak zatroszczą się o wypełnienie formularza znajdującego się na drugiej stronie „Zaświadczenia stwierdzającego brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa” otrzymanego z Urzędu Stanu Cywilnego oraz po złożeniu podpisu – przekazują „Zaświadczenie stanowiące podstawę sporządzenia aktu małżeństwa...” proboszczowi parafii, od którego otrzymali delegację, aby przekazał jeden z egzemplarzy do urzędu stanu cywilnego, właściwego ze względu na miejsce zawarcia małżeństwa (por. n. 23).

Dnia 28 listopada 2014 roku zostało znowelizowane „Prawo o aktach stanu cywilnego”⁴². Na podstawie art. 91 wspomnianej ustawy Minister Spraw Wewnętrznych dnia 5 lutego 2015 roku, wydał „Obwieszczenie w sprawie ogłoszenia wykazu stanowisk, których zajmowanie upoważnia do przyjmowania oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński oraz sporządzania zaświadczeń stanowiących podstawę sporządzenia aktu małżeństwa zawartego w sposób określony w art. 1 § 2 i 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego”⁴³. Zgodnie z przywołanym rozporządzeniem do przyjmowania oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński upoważnieni są: ordynariusz miejsca (biskup diecezjalny, administrator apostolski, administrator diecezji, wikariusz generalny, wikariusz biskupi), biskup polowy, proboszcz, administrator parafii, duchowny odpowiednio delegowany. Stanowiska, których zajmowanie upoważnia do sporządzania

---

⁴² Por. *Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach...*, dz. cyt.

⁴³ Por. *Obwieszczenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 5 lutego 2015 r. w sprawie ogłoszenia wykazu stanowisk, których zajmowanie upoważnia do przyjmowania oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński oraz sporządzania zaświadczeń stanowiących podstawę sporządzenia aktu małżeństwa zawartego w sposób określony w art. 1 § 2 i 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, *Monitor Polski* 2015 r., poz. 230, wraz z Załącznikiem.

zaświadczeń stanowiących podstawę do sporządzania aktu małżeństwa to: ordynariusz miejsca (biskup diecezjalny, administrator apostolski, administrator diecezji, wikariusz generalny, wikariusz biskupi), biskup polowy, proboszcz, administrator parafii, wikariusz lub inny duchowny odpowiednio delegowany w zastępstwie proboszcza. Z informacji rozesłanej przez Sekretarza Generalnego Episkopatu Polski w dniu 20 marca 2015 roku do kanclerzy kurii diecezjalnych wynika, że „Zaświadczenie stwierdzające, że oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński zostały złożone w obecności duchownego” wypełnia duchowny w parafii, w której miała miejsce ceremonia zaślubin (por. *Informacja...*⁴⁴, p. 4c)⁴⁵. Duchowny, przed którym zostało zawarte małżeństwo, nie musi być tym samym duchownym, który sporządza zaświadczenie (por. *Informacja...*, p. 6)⁴⁶.

Informacje zawarte w załączniku do pisma Sekretarza Generalnego Episkopatu Polski posiadają jedynie walor interpretacji nieautentycznej. Rozesłane wraz z pismem przewodnim opracowanie zawiera jedynie praktyczne wskazówki celem aplikowania do życia zmieniającego się z dniem 1 marca 2015 roku prawa państwowego⁴⁷.

Po przedstawieniu zasad dotyczących sprawowania małżeństwa konkordatowego oraz sporządzania „Zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa...” (a także „Zaświadczenia stwierdzającego, że oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński zostały złożone w obecności duchownego”) należy zauważyć, że prawo polskie oraz instrukcja Episkopatu z 1998 roku, a także informacja rozesłana do kanclerzy kurii dnia 20 marca 2015 roku w żadnym miejscu nie ograniczają możliwości zawarcia małżeństwa

---

⁴⁴ *Informacja...* – skrót od: *Informacja o zmianie przepisów dotyczących zawierania małżeństw wyznaniowych ze skutkami cywilnymi (tzw. małżeństwa konkordatowe). Zmieniona i uzupełniona w dniu 16 marca 2015 roku*, opr. LA.

⁴⁵ Por. SEKRETARZ GENERALNY KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI, *Informacja Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski dotycząca kwestii małżeńskich, SEP – D/9.1.2-13, 20 III 2015, wraz z Informacja...*

⁴⁶ Por. *Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach...*, dz. cyt., art. 87, ust. 3, p. 3-4.

⁴⁷ Por. SEKRETARZ GENERALNY KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI, dz. cyt.

konkordatowego jedynie do przypadków, kiedy świadkiem urzędowym jest tylko kapłan. Ustawodawca w „Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym” art. 1 § 2, używając sformułowania „małżeństwo, aby wywierało skutki cywilne, musi zostać zawarte zgodnie z prawem wewnętrznym Kościoła, zaś nupturieni w obecności duchownego oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu”, dopuścił tym samym możliwość zawierania małżeństw konkordatowych wobec ordynariusza miejsca, proboszcza lub delegowanego kapłana albo delegowanego diakona. Konferencja Episkopatu (w roku 1998) jak i ministrowie (w latach: 1998, 2004, 2008) zamieszczając w wykazie osób upoważnionych do sporządzenia „Zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa” osobę „duchownego w zastępstwie proboszcza” – przewidzieli możliwość, że tenże diakon – gdyż jest on również duchownym⁴⁸ – może być kompetentnym do sporządzenia w zastępstwie proboszcza stosownego dokumentu dla USC i dostarczenia go do urzędu. Wniosek ten wyraźniej narzuca się z lektury p. 26 instrukcji Konferencji Episkopatu Polski z 1998 roku, w którym opisana została procedura zawarcia małżeństwa konkordatowego bez „Zaświadczenia stwierdzające brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa”⁴⁹. Zmiany w tej materii nie wprowadza również rozporządzenie ministra z 2015 roku, w którym – przy okazji wyliczenia stanowisk, których zajmowanie upoważnia do sporządzania zaświadczeń stanowiących podstawę do sporządzania aktu małżeństwa – termin „duchowny w zastępstwie proboszcza” został zastąpiony terminem: „duchowny odpowiednio delegowany w zastępstwie proboszcza”.

Powróćmy na chwilę do p. 23 instrukcji Konferencji Episkopatu Polski z 1998 roku. Czy stwierdzenie, że duchowny asystujący przy

---

⁴⁸ Por. KPK 1983, kan. 266.

⁴⁹ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Instrukcja dla księży dotycząca małżeństw konkordatowych...*, dz. cyt., n. 26 b, s. 177-178: Jeżeli przy zawieraniu małżeństwa był obecny duchowny, o którym mówi kan. 1116 § 2 KPK i kan. 832 § 2 KKKW, po imieniu i nazwisku duchownego, zamiast stanowiska podaje się formułę: duchowny w zastępstwie proboszcza, obecny przy małżeństwie zawartym w niebezpieczeństwie śmierci.

zawieraniu małżeństwa konkordatowego na podstawie delegacji (po wypełnieniu formalności przepisanych prawem) ma obowiązek niezwłocznego przekazania trzech egzemplarzy „Zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa...” proboszczowi parafii, od którego otrzymał delegację – oznacza, że delegację do pobłogosławienia małżeństwa konkordatowego w imieniu Kościoła może udzielić tylko proboszcz parafii zawarcia małżeństwa? Na tak sformułowane pytanie należałoby odpowiedzieć, że „nie” – gdyż: 1. Instrukcja nie może być przeciwna obowiązującemu prawu (por. kan. 34 § 1-2 KPK 1983), 2. ścisłe interpretowanie tegoż ograniczenia oznaczałoby, że ordynariusze miejsca nie posiadaliby prawa delegowania upoważnienia do asystowania przy wspomnianych małżeństwach, 3. upoważnienia nie mogliby subdelegować ci, którzy otrzymali delegację ogólną, 4. wspomniany punkt należy interpretować w kontekście p. 18d tejże instrukcji, a zatem sugeruje on, że to właśnie proboszcz odpowiedzialny jest za sporządzenie i dostarczenie „Zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa...” do USC. Może on uczynić to sam lub za pośrednictwem innego duchownego działającego w jego zastępstwie, 5. w obwieszczeniu Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 26 lutego 2015 r., dokonany między innymi na podstawie informacji od przedstawicieli Kościoła katolickiego – przy okazji wyliczenia stanowisk, których zajmowanie upoważnia do przyjmowania oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński – zapisano: „duchowny odpowiednio delegowany” bez jakiegokolwiek uściślenia przez kogo delegowany.

Wątpliwości co do możliwości błogosławienia małżeństw konkordatowych przez diakonów rozwiewa również *Instrukcja...* załączona do przywołanego już wcześniej pisma Sekretarza Generalnego KEP z dnia 20 marca 2015 roku do kanclerzy kurii diecezjalnych. W punkcie 10a *Instrukcji...* – przy okazji omawiania stanowisk, których zajmowanie upoważnia do przyjmowania oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński – wyjaśnione zostało, jak należy rozumieć pojęcie „duchowny odpowiednio delegowany” używane w ustawodawstwie państwowym. Pod tym terminem oprócz: wikariusza parafialnego, biskupa i prezbitera mieści się również diakon,

który może otrzymać delegację specjalną lub ogólną do asystowania przy zawarciu małżeństwa. Nie bez znaczenia jest również wzmianka zamieszczona w punkcie 10 załącznika. Zauważono w niej, że nowe obwieszczenie ministra z 5 lutego 2015 roku „zasadniczo nie wnosi (...) nic nowego w przedmiotowej kwestii, ale doprecyzowuje, zgodnie z przepisami prawa kanonicznego, terminologię dotyczącą nazw stanowisk, których pełnienie daje prawo do przyjęcia oświadczeń i sporządzenia i podpisania zaświadczenia”. Oznacza to, że od chwili zaistnienia możliwości zawierania tzw. małżeństw konkordatowych do chwili obecnej diakon odpowiednio delegowany może asystować przy zawarciu małżeństwa wywierającego skutki cywilne, a także sporządzać odpowiednie zaświadczenie dla USC.

Kończąc rozważania dotyczące możliwości zawarcia małżeństwa konkordatowego wobec diakona warto wspomnieć, że z przywołanych przepisów można wysnuć wnioski, że delegowany diakon od 1998 roku może przyjąć od stron oświadczenie woli jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu po uprzednim przedstawieniu mu zaświadczenia stwierdzającego brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa, sporządzonego przez kierownika urzędu stanu cywilnego (por. art. 8 § 1 „Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego”); jak również bez przedstawienia wspomnianego zaświadczenia, jeśli życiu jednej ze stron bezpośrednio zagraża niebezpieczeństwo (por. art. 9 § 2 „Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego”). Drugi z przywołanych przypadków wymaga jednak dookreślenia sposobu: złożenia przez strony przed duchownym zapewnienia, że nie wiedzą o istnieniu okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa, jak również przygotowania „Zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa...” Należy nadmienić, że w *Rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 stycznia 2015 r. w sprawie wzorów dokumentów wydawanych z zakresu rejestracji stanu cywilnego* zostały umieszczone wzory: *Zaświadczenia stwierdzającego, że oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński zostały złożone w obecności duchownego* (stanowiący załącznik nr 27 do rozporządzenia) oraz *Zapewnienia o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa* (stanowiący załącznik nr 35 do

rozporządzenia)⁵⁰. Rodzi się kolejne pytanie o to, czy jeśli zapewnienie stron składane przed duchownym w sytuacji zagrożenia życia o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa ma być w formie pisemnej, to czy ma być ono zgodne z zamieszczonym w załączniku rozporządzenia nr 35. Nie można również nie zauważyć, że w znolizowanym „Prawie o aktach stanu cywilnego” w art. 87 ustawodawca regulując kwestię sporządzenia aktu małżeństwa rozważa przypadek: 1) sporządzenia aktu na podstawie protokołu przyjęcia oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński i 2) sporządzenia aktu na podstawie zaświadczenia stwierdzającego brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa oraz zaświadczenia stwierdzającego, że oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński zostały złożone w obecności duchownego⁵¹. Prawodawca nie przewiduje w ustawie możliwości sporządzenia aktu małżeństwa jedynie na podstawie oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński złożonego w obecności duchownego, jak to może mieć miejsce, zgodnie z art. 9 § 2 „Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego”, w przypadku zawarcia małżeństwa w sytuacji bezpośredniego niebezpieczeństwa śmierci jednej ze stron.

A co z przypadkiem, gdyby małżeństwo w sytuacji bliskiego zagrożenia życia jednej ze stron było zawierane w obecności diakona niedelegowanego, co przewiduje kan. 1116 § 2 KPK 1983⁵²? Tu sytu-

---

⁵⁰ Por. *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 stycznia 2015 r. w sprawie wzorów dokumentów wydawanych z zakresu rejestracji stanu cywilnego*, Dz. Ust.2015, poz. 194.

⁵¹ Por. *Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach...*, dz. cyt.

⁵² Tłumaczenie polskie kan. 1116 KPK 1983 nieco różni się od oryginalnej jego wersji, dlatego zamieszczony zostaje w artykule tekst łaciński kan. 1116 KPK 1983: „§ 1. Si haberi vel adirinequeat sine gravi incommode assistens ad normam iuris competens, qui intendunt verum matrimonium inire, illud valide ac licite coram solis testibus contrahere possunt: 1° in mortis periculo; 2° extra mortis periculum, dummodo prudenter prae videatur earum rerum condicionem esse per mensem duraturam. § 2. In utroque casu, si praesto sit alius sacerdos vel diaconus qui adesse possit, vocari et, una cum testibus, matrimonii celebrationi adesse debet, salva coniugii validitate coram solis testibus”. Więcej na temat sytuacji uregulowanej w kan. 1116 KPK 1983 można przeczytać w: T. JAKUBIAK, *Początki prawa regulującego*

acja nieco się komplikuje, gdyż mamy do czynienia z kolizją praw. Z jednej strony art. 1 § 2 „Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego” stanowi, że małżeństwo zostaje zawarte, gdy mężczyzna i kobieta zawierający związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła w obecności duchownego oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu. Sytuacja opisana w przywołanym kan. 1116 § 2 KPK 1983 wypełnia przesłanki zawarte w przepisie art. 1 § 2 KRiO. Kanon 1116 należy do wewnętrznego prawa Kościoła rzymskokatolickiego. Diakon niedelegowany jest duchownym. Strony zawierając małżeństwo w obecności diakona niedelegowanego mogą oświadczyć wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu właśnie w obecności duchownego, jak oczekuje tego ustawodawca. Ponad to według art. 15a *Ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej* to prawo kanoniczne określa osobę duchowną, przed którą składa się oświadczenia o zawarciu małżeństwa. W tym przypadku, prawo kanoniczne zezwala zawrzeć stronom małżeństwo wobec świadków zwykłych w obecności diakona niedelegowanego. Z drugiej zaś strony, zgodnie z „Obwieszczeniem w sprawie ogłoszenia wykazu stanowisk, których zajmowanie upoważnia do przyjmowania oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński oraz sporządzania zaświadczeń stanowiących podstawę sporządzania aktu małżeństwa zawartego w sposób określony w art. 1 § 2 i 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego” z dnia 5 lutego 2015 roku, do przyjmowania oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński upoważniony jest „duchowny odpowiednio delegowany”, a w rozważanych okolicznościach diakon nie jest delegowany do asystowania przy zawarciu małżeństwa. We wcześniejszych rozporządzeniach ministrowie określali jedynie wykaz stanowisk, których zajmowanie

---

nadzwyczajną formę zawarcia małżeństwa, *Warszawski Studia Teologiczne* 26 (1) 2013, s. 207-218; T. JAKUBIAK, *Nadzwyczajna forma zawarcia małżeństwa według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 i 1983 r.*, *Ius Matrimoniale* 25 (2014), nr 2, s. 43-62; T. JAKUBIAK, *Obrzęd zawarcia małżeństwa w nadzwyczajnej formie*, *Ius Matrimoniale* 25 (2014), nr 3, s. 29-43.

upoważnia do sporządzenia „Zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa zawartego w sposób określony w art. 1§2 i 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego”, pomijając kwestię stanowisk, których zajmowanie upoważnia do przyjmowania oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński. Również i tu pozostają aktualnymi wątpliwości, jakie nasuwają się przy okazji zawierania małżeństw przed diakonem delegowanym w bliskim niebezpieczeństwie śmierci jednej ze stron.

I jeszcze jedna wątpliwość dotycząca zawierania małżeństwa w zwykłych okolicznościach przed diakonem niedelegowanym, jednakże w sytuacji, w której zostaną spełnione przesłanki zapisane w kan. 144 KPK 1983, czyli gdy na mocy prawa nastąpi uzupełnienie *facultas* wymaganego do asystowania przy zawarciu małżeństwa⁵³, o czym w kan. 1108 § 1 KPK 1983⁵⁴. W tym przypadku również mamy do czynienia z kolizją prawa analogiczną do tej opisanej przy okazji sytuacji zawierania małżeństwa w bliskim zagrożeniu życia jednej ze stron w obecności diakona niedelegowanego.

Ze względu na to że: 1) artykuł dotyczy asystowania diakona przy zawarciu małżeństwa w zwykłych warunkach, 2) problematyka małżeństw konkordatowych nie jest głównym tematem niniejszego artykułu, 3) zawieranie małżeństw konkordatowych na terenie Konferencji Episkopatu Polski przed diakonem niedelegowanym w zwykłych warunkach, bądź diakonem delegowanym lub niedelegowanym w sytuacji bezpośredniego niebezpieczeństwa śmierci – o czym w art.

---

⁵³ Kan. 144 KPK 1983: § 1. W przypadku błędu powszechnego, faktycznego czy prawnego, a także w przypadku wątpliwości pozytywnej i prawdopodobnej, prawnej lub faktycznej, Kościół uzupełnia wykonawczą władzę rządzenia, zarówno w zakresie zewnętrznym, jak i wewnętrznym.

§ 2. Ten sam przepis ma zastosowanie do uprawnień, o których mowa w kan. 882, 883, 966 oraz 1111 § 1.

⁵⁴ Kan. 1108 KPK 1983: § 1. Tylko te małżeństwa są ważne, które zostają zawarte wobec asystującego miejscowego ordynariusza albo proboszcza, albo wobec kapłana lub diakona delegowanego przez jednego z nich; a także wobec dwóch świadków, według zasad wyrażonych w następnych kanonach i z uwzględnieniem wyjątków, o których w kan. 144, 1112, § 1, 1116 i 1127, §§ 2-3.

9 § 2 KRiO i kan. 1116 KPK1983 – praktycznie wcale nie ma miejsca, autor ogranicza się jedynie do analizy przypadku oświadczenia – przez strony zawierające sakrament małżeństwa wobec diakona delegowanego – woli jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu, po uprzednim przedstawieniu duchownemu „Zaświadczenia stwierdzające brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa”. Rozwianie niniejszych wątpliwości wymaga bardziej wnikliwej analizy przepisów, usunięcia przez ustawodawcę państwowego kolizji praw, a także być może interpretacji prawa dokonanej na drodze ustaleń dwustronnych ze strony partnerów Konkordatu (lub w ich imieniu ze strony jakiegoś mieszanego organu). Usuwanie różnic pomiędzy Państwem Polskim a Kościołem katolickim, dotyczących interpretacji i stosowania Konkordatu, w myśl art. 28 wspomnianego dokumentu powinno dokonywać się na drodze dyplomatycznej, czyli w drodze negocjacji między przedstawicielami stron.

W tym miejscu przytoczmy opinię księdza profesora Krajczyńskiego. Autor, rozważając konsekwencje braku u duchownych *facultas* do asystowania przy zawieraniu małżeństwa, w kontekście jego skutków cywilnoprawnych, stwierdza, że ów brak nie ma żadnego wpływu na ważność małżeństwa w świetle prawa państwowego⁵⁵. Jak zauważa: „nupturienci, którzy zawierają małżeństwo w trybie art. 10 ust. 1 Konkordatu oraz art. 1 § 2 KRO, nawet gdyby składali swoje oświadczenia woli o jednoczesnym zawarciu małżeństwa podlegającego prawu polskiemu wobec duchownego aktualnie nieposiadającego koniecznego uprawnienia do przyjęcia zgody małżeńskiej w imieniu Kościoła, czynią to po myśli wspomnianego już art. 1 § 2 KRO. W efekcie ich zgodne oświadczenia woli, jeśli tylko kierownik urzędu stanu cywilnego sporządzi w stosownym terminie akt małżeństwa, spowodują nawiązanie stosunku prawnego małżeństwa

---

⁵⁵ Por. J. KRAJCZYŃSKI, *Uzupełnienie uprawnienia do asystowania przy zawarciu małżeństwa kanonicznego ze skutkami cywilnymi*, w: *Przesłanki konieczne zawarcia małżeństwa. Próba systematyzacji zagadnienia w aspekcie wymogów formy religijnej*, red. A. TUNIA, Lublin 2011, s. 129-139.

w rozumieniu prawa polskiego⁵⁶. Istnienie/nieistnienie skutków cywilnych małżeństwa konkordatowego jest uwarunkowane tylko i wyłącznie realizacją przesłanek konstytucyjnych, które określa prawo polskie⁵⁷.

8. Prawo zwyczajowe

Przy okazji niniejszych rozważań nie można przejść obojętnie wobec pytania, czy w Polsce, na skutek uprawomocnienia się zwyczaju przeciwnego prawu powszechnemu, istnieje zakaz zawierania małżeństw wobec diakona?

Prawodawca w kan. 25 KPK 1983 zapisał: „Tylko ten zwyczaj uzyskuje moc ustawy, który jest zachowywany z zamiarem wprowadzenia prawa przez wspólnotę zdolną przynajmniej do jego przyjęcia”. Według Huelsa, jeśli praktyka jest wprowadzona wbrew woli większości wspólnoty, nie może stać się ona zwyczajem oraz nie może stać się prawem. Aby zwyczaj stał się prawem, wspólnota musi mieć intencję wprowadzenia normy – mianowicie, normatywną praktykę, którą wspólnota chce przestrzegać i zachowywać. Wystarczy, że wierni chcą zachowywać i przestrzegać zwyczaj, nawet jeśli nie są świadomi tego zamiaru. Intencja jest aktem woli. Czasami wspólnota może sobie nie uświadamiać, że chce się wiązać danym zwyczajem. Wtedy o intencji wspólnoty może decydować zamiar odwołania przez kompetentnego przełożonego danego zwyczaju. Jeśli wspólnota jest obojętna, co do decyzji przełożonego, wtedy z zachowania jej można wnioskować, że nie miała intencji związania się danym zwyczajem⁵⁸. Zamiar wprowadzenia prawa przez społeczność tworzącą zwyczaj jest, zdaniem Pawluka, równoznaczny z zobowiązaniem się moralnym do określonego i stałego postępowania. Nie można mówić o zamiarze, jeśli

---

⁵⁶ Tamże, s. 136.

⁵⁷ Tamże, s. 139.

⁵⁸ Por. J. M. HUELS, *Custom*, w: *New Commentary on the Code of Canon Law*, ed. J. P. BEAL, J. A. CORIDEN, T. J. GREEN, New York 2000, s. 87-91.

czynności wykonuje się tylko z pobożności, w związku z wychowaniem kulturalnym czy na zasadzie dobrowolności⁵⁹.

Zwyczaj, by mógł stać się prawem, powinien być rozumny (por. kan. 24 § 2 KPK 1983). Zdaniem Sobańskiego o rozumnym zwyczaju można mówić, jeśli zwyczaj jest pożyteczny, spełnia uznane kryteria słuszności oraz gdy jest zgodny z „nerwem dyscypliny kościelnej” – czyli z zasadniczą orientacją prawa kościelnego⁶⁰.

Trudno mówić, żeby zwyczaj był racjonalny, gdy jest niezgodny ze specyficznym kontekstem prawa kościelnego i nieużyteczny dla dobra wspólnoty. Zdaniem Otaduy, łatwiej wytłumaczyć racjonalność zwyczaju przeciwnego prawu, ograniczającego czyjeś uprawnienia, kiedy jego racja będzie pokrywała się z racją promulgowania prawa abrogującego dotychczas obowiązujące normy⁶¹. Sobański również wyraża pogląd, że kryterium racjonalności zwyczaju przeciwnego prawu jest podobne do tego, które skłaniają do odwołania ustawy⁶².

Wola wprowadzenia prawa powinna być niezaprzeczalnie dobrowolna. Nie można mówić o woli wprowadzenia prawa, jeśli przyczyny powstania i zachowywania zwyczaju należałoby upatrywać w ignorancji dotyczącej istnienia prawa bądź zakresu prawa⁶³. Składające się na zwyczaj zachowania, jak zauważa Sobański, muszą być świadome i dobrowolne⁶⁴.

Zgodnie z wolą najwyższego ustawodawcy – wyrażoną w kan. 26 KPK 1983 – jeśli nie uzyskał specjalnego zatwierdzenia kompetentnego prawodawcy, zwyczaj przeciwny obowiązującemu prawu kanonicznemu oraz zwyczaj obok prawa kanonicznego jedynie wtedy otrzymuje moc prawa, gdy jest zachowywany zgodnie z prawem

⁵⁹ Por. T. PAWLUK, *Prawo kanoniczne...*, dz. cyt., s. 224.

⁶⁰ Por. R. SOBAŃSKI, *Normy ogólne*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, t. I, red. J. KRUKOWSKI, R. SOBAŃSKI, Poznań 2003, s. 82.

⁶¹ Por. J. OTADUY, *Custom*, w: *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, ed. Á. MARZO, J. MIRAS, R. RODRÍGUEZ-OCAÑA, English language ed. E. CAPARROS, P. LAGGES, vol. I, Montreal – Chicago 2004, s. 404.

⁶² Por. R. SOBAŃSKI, *Normy ogólne*, art. cyt., s. 82.

⁶³ Por. J. OTADUY, *Custom*, w: *Exegetical Commentary...*, vol. I, dz. cyt., s. 416.

⁶⁴ Por. R. SOBAŃSKI, *Normy ogólne*, art. cyt., s. 83.

w sposób ciągły przez pełnych trzydzieści lat. Przestrzeganie zwyczaju przeciwnego prawu jest przerwane między innymi przez kompetentną władzę, i to nie tylko posiadającą władzę ustawodawczą, ale i wykonawczą. Dzieje się tak chociażby na skutek wydania publicznego dokumentu, o którym w kan. 29-34 KPK 1983 oraz poprzez skierowanie do określonej wspólnoty dekretu administracyjnego (por. kan. 48-49 KPK 1983). Przerwanie biegu czasu potrzebnego do uzyskania przez zwyczaj mocy prawa następuje także poprzez ogłoszenie nowego prawa, w którym powtórzone jest „stare” prawo, któremu przeciwny jest zwyczaj. Według Huelsa, dzieje się tak chociażby wtedy, jeśli norma zostaje powtórzona w nowym wydaniu księgi liturgicznej bądź też w odnowionym dyrektorium⁶⁵.

Po usystematyzowaniu wiedzy na temat prawa zwyczajowego, można przejść do próby odpowiedzi na wcześniej zasygnalizowane pytanie: Czy wymóg uzyskania osobnej zgody od biskupa diecezjalnego na asystowanie przez diakona przy zawarciu małżeństwa na podstawie otrzymanej delegacji, mógł stać się prawem zwyczajowym?

Na tak postawione pytanie, jedyną właściwą wydaje się być odpowiedź negatywna, gdyż nie sposób wykazać istnienia intencji i woli wspólnoty wprowadzenia takiej normy, a także rozumności tejże normy. Ponadto, aby zwyczaj uzyskał moc ustawy, winien być zachowywany zgodnie z prawem w sposób ciągły przez pełnych lat trzydzieści (por. kan. 26 KPK 1983). Czas ten należy liczyć od obowiązywania Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku (por. KPK 1983, kan. 6 § 1). W rozważanym przez nas przypadku okres ten był wielokrotnie przerywany m. in. w: 1990 roku⁶⁶, 1993 roku⁶⁷, 1998 roku⁶⁸, kiedy to norma zapisana przez ustawodawcę w kan. 1108 lub 1111 KPK 1983 została powtórzona w nowym wydaniu księgi liturgicznej i dyrektorium⁶⁹.

---

⁶⁵ Por. J. M. HUELS, *Custom*, dz. cyt., s. 91-92.

⁶⁶ Por. *Ordo Celebrandi Matrimonium* 1991 (2008), n. 24.

⁶⁷ Por. *Obrzędy* 1996, n. 24.

⁶⁸ Por. *Directorium*, n. 34.

⁶⁹ Por. J. M. HUELS, *Custom*, dz. cyt., s. 91-92.

Podsumowanie

Po promulgacji przez papieża Jana Pawła II w 1983 roku Kodeksu dla Kościoła łacińskiego diakon uzyskał możliwość asystowania przy zawarciu małżeństwa w zwykłych warunkach na podstawie delegacji od ordynariusza miejsca bądź proboszcza. Diakoni winni funkcję tę wypełniać poza Mszą św., jednakże nie wobec małżeństw zawieranych przez łacinnika z wiernym kościoła wschodniego (katolikiem i niekatolikiem)⁷⁰. Delegowanie diakona powinno odbywać się według takich samych zasad, jak delegowanie kapłana.

Ogłoszone po Kodeksie z 1983 roku instrukcje uchwalane przez Konferencje Episkopatu Polski oraz tłumaczenia obrzędów na język polski – nie wspominają o jakimkolwiek ograniczeniu diakonów do tego, by mogli być świadkami urzędowymi zawarcia małżeństwa. Jedyny wyjątek w tej materii zdają się zawierać „Obrzędy święceń biskupa, prezbiterów i diakonów”. We „Wprowadzeniu teologicznym i pastoralnym” rytuału znalazła się wzmianka o „wyznaczeniu diakona przez kompetentną władzę”, zaś w pouczeniu, jakie biskup może odczytać w czasie święceń – zdanie: „na polecenie biskupa będą mogli (...) asystować przy zawieraniu związków małżeńskich oraz je błogosławić”. Sprzeczność norm i obrzędów zamieszczonych w „Obrzędach święceń biskupa, prezbiterów i diakonów” jest jednak pozorna.

Diakon, ogólnie mówiąc, zgodnie z przepisami prawa państwowego – pominiawszy kwestie wątpliwe, przedstawione w podrozdziale „Małżeństwa konkordatowe” – może w zwykłych warunkach asystować przy zawarciu małżeństwa konkordatowego, a także jest upoważniony do sporządzenia „Zaświadczenia stwierdzającego, że oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński zostały złożone w obecności duchownego”.

---

⁷⁰ Por. KKKW, kan. 828; U. NOWICKA, *Stwierdzenie stanu wolnego wiernych prawosławnych na forum Kościoła katolickiego*, Warszawa 2012, s. 291-292.

Deacon as The Official Witness of Marriage under normal conditions according to the law in force since the promulgation of the 1983 Code.

Summary

After the promulgation by the Pope John Paul II of the Code for the Latin Church, deacon received the possibility to assist at the marriage under normal conditions on the basis of a delegation from the local ordinary or a pastor. Deacons should fulfill this function outside the Mass, however not towards marriages of the faithful of the Latin Church with a faithful of the Eastern Church (Catholic and Non-Catholic). Delegating the deacon should be held according to the same principles as delegating the priest. The instructions announced after the 1983 Code, enacted by the Polish Bishop's Conference and the translations of the ceremonies into Polish do not mention any limits for the deacons to be The Official Witness of Marriage. According to the Polish law, the deacon can assist in the solemnization of the concordats marriage.

The aim of this article is to present the evolution of the universal laws and Polish particular laws, regulating the possibility of deacons assisting at marriages unto the promulgation of the Code of the Canon Law by the Pope John Paul II in 1983.